numeratæ pecuniæ exceptionem opponere, non solum marito contra uxorem, vel ejus heredes, morte mulieris vel repudio dissoluto matrimonio, sed etiam heredibus mariti cujus morte dissolutum est matrimonium: socero etiam, vel ejus heredibus, si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instrumentis scriptum sit: omnique personæ quam dotem suscepisse una cum marito conscribitur, & ejus similiter heredibus, ita tamen, ut intra [1] annum tantum continuum a morte mariti, vel mulieris, vel missione repudii computandum, ea licentia detur. Dat. Kal. Jun. DN. JUSTINIANO A. 2. CONSS. 528.

In AUTHENT. de temp. non solut. pec. super dote. §. generaliter. col. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 10. Novell. 100. cap. 2.

Quod locum habet, si intra biennium solvatur matrimonium: si autem ultra bienniumusque ad decimum annum extendatur: & ipsi marito & heredi ejus intra tres menses querela permittitur. Sed si decennium transcurrerit, omnino querela denegatur, permissa restitutione in integrum præfinita: & specialiter si minor ætas interveniat.

TIT. XVI.

DE DONATIONIBUS [2] INTER [3] VIRUM ET UXOREM, ET A PARENTIBUS IN LIBEROS FACTIS, ET DE RATIHABITIONE.

De bonis a fisco occupatis.

1. Imp. ANTONINUS A. Triphenæ.

Bona [4] quondam mariti tui fiscus [5], si nemine [ei] successore existente ut vacantia occupaverit, donationes ab eo factæ, si usque [6] ad finem vitæ in eadem voluntate permansit, revocari non possunt. PP. 3. Idus Jan. DUOBUS & ASPRIS CONSS. 213.

De militibus.

2. Idem A. Marco militi.

Si ancillam nummis tuis comparatam esse præsidi provinciæ probaveris, donationisque causa focariæ [7] tuæ nomine instrumentum emptionis esse conscriptum: eam tibi restitui jubebit. Nam licet cessante jure matrimonii donatio perfici potuerit, milites tamen [meos] a focariis suis hac ratione fictisque adulationibus spoliari nolo. PP. 12. Kalend. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De donatione facta ab uxore aut socero.

3. Idem A. Epicteto.

Donatio mancipiorum, aliarumque rerum quas tibi ab uxore tua donatas dicis: si modo suæ potestatis cum donaret, fuit: vel patris [sui] voluntate id fecit, & in eadem voluntate donationis usque [8] ad ultimum diem vitæ perseveravit: & ex mea & ex D. Severi patris mei constitutione confirmata est. Sin autem post mortem filiæ facta est donatio a quondam socero [9] tuo, etiam inter vivos ea perfici potuit. PP. 4. Non. Mart. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De his, in quorum potestate sunt vir & uxor, quive in eorum potestate fieri possunt.

4. Idem A. Claudiano.

Nec [10] inter [11] eas quidem personas, quarum juri subjecti sunt vir & uxor, [qui] [12] quæve in eorum potestate sunt, donationes jure civili fieri possunt. PP. 3. Idus August. DUOBUS & ASPRIS COSS. 213.

De divortio.

5. Imp. ALEXANDER A. Quintillæ.

Si (ut proponis) pater tuus, in cujus potestate fuisti, marito tuo genero [13] suo instrumentum debitoris donationis causa dedit, isque matrimonio durante vita functus est, ac postea a marito divertisti: quod gestum est, non valet. PP. Idib. Februar. ALBINO & MAXIMO CONSS. 228.

De morte uxoris donatariæ.

6. Idem A. Nepotiano.

Etiamsi uxoris tuæ nomine [14] res quæ tui juris fuerant, depositæ sunt, causa proprietatis ea ratione mutari non potuit, etsi donasse te uxori res tuas ex hoc quis intelligat, cum donatio in matrimonio facta, prius [15] mortua ea, quæ liberalitatem excepit, irrita sit: nec est ignotum, quod cum probari non possit, unde uxor matrimonii tempore honeste [16] quæsierit, de mariti bonis eam habuisse veteres juris auctores merito crediderint. PP. Non. Decemb. ALEX. A. 3. & DIONE CONSS. 230.

Si matrimonium valuit, vel non.

7. Idem A. Theodotæ.

Si ex voluntate [17] patris tui filio [18] tutoris nupta es, collata in maritum donatio ipso jure irrita est [19]. Sed si matrimonium jure non [20] valuit; licet ipso jure donatio tenuerit: quia tamen indigna persona ejus fuit, qui nec maritus potest dici, utiles actiones super revocandis [21] his tibi competunt. PP. Kal. Octob. LUPO & MAXIMO CONSS. 233.

De fructibus.

8. Idem A. Leoni.

Si fructus [22] eorum prædiorum, quæ in dotem accepisti, matrimonii tempore uxorem tuam percipere passus es, eosque uxor tua consumpsit [23]: restitui tibi post divortium oportere, nulla ratione contendis. Sin autem ex his locupletior [24] facta est, in tantum potest conveniri. PP. 5. Kal. Oct. MAXIMO & PATERNO CONSS. 234.

De rebus uxori comparatis ex pecunia mariti.

9. Imp. GORDIAN. A. Origeni.

Etsi de tua [25] pecunia mancipia uxori tuæ comparata sunt: tamen si ei tradita [26] sunt, eorum dominium non ad te, sed ad eam pertinet: pecuniæ autem tantummodo repetitionem habes, sive [27] negotium ejus gerens numerationem fecisti, sive in eam donationem conferens quantitatem pretii largitus es [28]. Etenim vel in solidum [29], vel quatenus locupletior [30] facta est, actione cum ea competenti experiri poteris. PP. 7. Kal. Octob. PIO & PONTIANO CONSS. 239.

De confirmatione donationis ne res donata injuriose auferatur.

10. [31] Idem A. Valeriano.

Si maritus quondam uxoris tuæ, cum sui juris esset, in eam prædia, vel donationis titulo contulit, & in ea voluntate usque ad mortem suam duravit: ex Oratione [32] divi Severi confirmata est donatio. At si eas res pater defuncti injuriose abstulit: per Præsidem provinciæ eas restituere [33] cogetur. Nec enim quasi maleficiis [34] ejus sit maritus extinctus, crimen intendens, sub prætextu [35] accusationis, quæ donata sunt, auferre debuit: cum causa liberalitatis [36] a criminatione separata [37] sit. PP. 7. Kal. Febr. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

De petitione & repetitione.

11. Idem A. Maximo.

Sicut cessat petitio quantitatis, quam de suo maritus uxori in [38] menses singulos, vel annos [39] [singulos] proprii [40] usus ejus gratia promittit: ita [&] ex ea causa nummi soluti erogatique non dari repetitionem manifestum est. PP. 5. Kal. Jul. GORD. A. 2. & POMPEIANO CONSS. 242.

De obligatione rei donatæ.

12. Idem A. Secundinæ.

Si maritus tuus creditores sortitus, post [41] factam in te donationem, fundum quem ex donatione juri tuo vindicas, iisdem specialiter obligavit: eandem obligationem defensionis tuæ firmitatem interrumpere, intelligere debes: cum sit [42] manifestum, non solum hujusmodi obligatione, sed etiam donatione, vel venditione, vel alio quolibet modo rebus alienatis, revocatam esse a

scribi dotes datas esse. 1 Cautioni falsæ dotis objicitur præscriptio anni numerandi a soluto matrimonio quam *Nov.* 100. valde immutavit. Vult enim ut soluto matrimonio exceptio dotis non numeratæ opponatur intra annum, si matrimonium biennium tantum duravit. alioquin intra tres menses tantum certis casibus: alias nullo modo. 2 Infra donationes simpliciter inter virum & uxorem prohibitæ constante ipso matrimonio, ut hoc titulo. Quid mutuæ? hodie valent, ut notavi ad *l.* 5. *supr. de pact. convent.* 3 Dixi ad *lib.* 24. *D.* 1. adde Clar. 4. *sent.* §. *donatio. quæst.* 9. 4 Si quum maritus donasset, ad finem usque vitæ donationi adquieverit, rata fit donatio: quapropter, si fiscus marito successerit, tanquam nullos heredes habenti, donationes factas rescindere non potest. *Synops. Basil.* 30. *tit.* 1. *cap.* 50. *&* 4. Harmen. 11. §. 4. 5 Confiscatio bonorum mariti non infirmat factas uxori donationes a marito. 6 *l.* 14. *J. eod. l.* 32. §. 2. *ff. eod.* 7 Miles focariæ donare non potest. Focariæ, militum amicæ, quæ focum eis struunt. dixi ad *l.* 12. §. 6. *ff. de instruct. vel instrum.* Paulus 3. *sent.* 6. §. 37. adde quæ scripsi ad *l.* 5. *ff. de donat.* Rolandus a Valle 1. *consil.* 98. id ad clericos extendit: recte, militant enim clerici vel quasi militant. vide *l.* 10. *supr. de Episc. & Cler.* Everard. *in Topicis loco a milite armata militia ad militem cælestis militiæ* 59. *& a milite ad Ecclesiam* 57. 8 Donatio facta ab uxore morte ejusdem, aut si ea in potestate erat patris ejus morte confirmatur. 9 Socer quondam, genero dare potest. *l.* 26. *in fin. ff. eod.* 10 Nec qui virum & uxorem suæ potestati subjectos habent, nec qui sunt in uxoris, aut viri potestate sibi donare possunt, hoc est, nec socer consoceri: nec filius viri servo mulieris donare possunt. *Synops. Basil. ibid. cap.* 39. adde 4. Harm. 11. §. 7. 11 Socer consocero donare non potest. *l.* 3. §. 6. *ff. eod.* 12 *l.* 3. §. 2. *ff. eod.* 13 Morte soceri non confirmatur donatio genero facta ab eodem socero, si filia supervivat. *Bart.* 14 Vir deponens rem aliquam nomine uxoris, non amittit rei depositæ dominium. *l.* 8. *in fin. supr. de inoffic. donat.* 15 Morte donatarii extinguitur donatio, & ad eum res revertitur, qui donavit. *l.* 18. *l.* 20. *in fin. J. l.* 32. §. 14. *ff. eod. l.* 8. *ff. de reb. dub.* 16 Præsumitur uxor constante matrimonio quidquid adquisivit de bonis mariti adquisivisse, turpis quæstus evitandi causa, *ut hic. l.* 51. *ff. eod. cap. significavit.* 2. *x. de donat. inter virum.* Plautus *Casina*, Nam peculii probam nihil habere addecet clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi est: Quin viro aut subtrahat, aut stupro invenerit. Hoc viri censeo omne, quidquid tuum est. Idem est in rerum Ecclesiasticarum curatore. Hic enim præsumitur omnia parasse ex rebus Ecclesiæ, quæ non patet ei obvenisse jure cognationis. *Novell.* 123. *cap.* 3. Ea quoque ratione gastaldus, id est, actor præsumitur ex re domini parasse, quod adquisivit *l.* 1. *Legum Longobardic. tit.* 3. *de adquir. act. reg.* Quid? tutor qui antea pauper, post administrationem rerum pupillarium, dives factus est? præsumitur tutor vel curator ex sua potius industria dives factus, quam ex bonis pupilli vel adulti. *l.* 10. *J. arbitrium tutelæ.* Præsumitur enim quis ex sua potius industria, quam ex alienis bonis locupletari. Ad eundem modum, quidquid frater adquirit, præsumitur suo labore potius quam ex communibus bonis adquisivisse. dixi ad *l.* 51. *ff. eod.* adde Cremensem *sing.* 6. Quid qui officio aliquo fungitur? num ex suo officio adquisivisse præsumitur? vide *l. defensionis facultas* 7. *J. de jure fisci, lib.* 10. *tit.* 1. Quid filia vel filiusfamilias? præsumitur filia patris ex bonis adquisivisse, at non filius: nisi aliæ conjecturæ accedant, ut ex Bartolo refert Masuerius, *tit. de præsumpt.* 19. *num.* 7. Aliud ergo si longe post matrimonium, id est, non intra annum lucitus mulier quæsiverit, (Nam ex his quæ incontinenti fiunt, præsumptio colligitur. *l. si ventri.* 24. §. *in bonis* 2. *ff. de rebus auctoritate judic. l. si quis posthac.* 9. *J. de bonis proscriptorum.*) aliud etiamsi maritus inops fuit, uxor vero dives: major enim præsumptio minorem debet vincere. Aliud autem est in concubina. vide Coras. 3. *Miscell.* 5. Idem tamen putat esse in concubina. Baldus *l.* 1. *J. de naturalibus liberis.* Aliud quoque si uxori bona paraphernalia multa fuerint, aut si negotiatrix mulier erat: nam quæ in domo mariti reperiuntur, ejus esse præsumuntur, non uxoris. Cætera quæ ad hanc regulam pertinent, vide apud Alciatum 3. *præsumpt.* 26. Zas. 1. *cons.* 5. *num.* 21. Mynsing. 2. *obs.* 92. ubi inter cætera notat hanc præsumptionem mulieri non tantum a marito ejusve heredibus, sed & ab extraneo posse objici. 17 Et ita juste. 18 Vide *l.* 6. *in fin. l.* 7. *J. de interdict. matrim. l.* 66. *l.* 67 *ff. de ritu nupt.* 19 Quia donatio constante matrimonio facta non valet etiam inter vivos conjuges, ut hoc casu. 20 Donatio inter conjuges putativos, licet teneat ipso jure, non tenet tamen in effectu, potestque revocari. Uxor etiam illicita viro non donat. 21 Adde *l. unic.* §. 12. *in fin. J. de caduc. tollend.* 22 Fructuum etiam donatio non valet inter conjuges, nisi sint consumpti. 23 Fructus uxori donati & consumpti non repetuntur, nisi facta sit locupletior. *l.* 28. §. 3. *ff. eod.* 24 Eatenus revocatur donatio inter conjuges facta quatenus recipiens locupletior efficitur. *l.* 28. §. 3. *l.* 32. §. 9. *l.* 50. *in fin. ff. eod.* 25 Maritus ex sua pecunia rem uxoris potest emere. 26 Traditio transfert dominium. *l.* 20. *J. de pact.* 27 Licet maritus rem uxoris emat propria pecunia, res tamen uxoris est, si ei tradita sit. 28 Rei uxori traditæ pretium maritus condicere potest, vel ut gestor: vel ut donator. 29 Si tradidisti, ut gestor. 30 Si tradidisti, ut donator. *l.* 8. *in fin. J. eod.* 31 Alias hæc lex est 11. apud Haloand. recte: ut ex die subscriptionis apparet. 32 *l.* 32. §. 1. *ff. eod.* 33 Spoliatus ante omnia restituendus est. *l.* 1. *J. si per vim. l. si quis ad se fundum.* 7. *J. ad Leg. Jul. de vi public. &* 3. *quæst.* 1. *can. redintegranda.* 4. *& cap. conquerente.* 7. *extr. de restit. spoliat.* 34 Veneficiis. 35 Etiamsi reus qui spoliavit, crimen actori objicere sit paratus, non per id tamen impeditur, quominus actor spoliatus ante omnia restituatur. Causa spoliationis privilegiata est, nec protelari prætextu criminis objecti debet. 36 Separata est, causa donationis ab actione criminis. 37 Separatorum separata debet esse ratio. *l. ult. ff. de calumniatorib. l.* 20. *ff. de minorib.* 25. *ann. l.* 18. §. 1. *in fin. ff. famil. ercisc.* 38 De menstrui vel annui donatione inter conjuges non agitur: nec soluti repetitio datur. 39 *l.* 28. *in fin. l.* 33. *ff. eod.* 40 *l.* 31. §. 8. §. 9. *ff. eod.* 41 Vid. *l.* 32. §. 1. *ff. eod.* 42 Hodie mutatum hoc est. *Nov.* 162. *c.* 1. §. 1. quæ negat maritum rem donatam uxori pignori obligando mutasse voluntatem videri.

viro in mulierem factam donationem. PP. 3. Kal. Feb. ARIANO & PAPPO CONSS. 244.

Donatio valida facta uxori non præjudicat creditori anteriori, sed sequenti. Sal.

13. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Rufinæ.

Si quidem ante donationem possessionis in te jure (ut dicis) a marito collatam, prædium ab eodem creditori obligatum [1] fuerit: alienationem ejus salvo [2] jure debiti, si tamen juris ratio actionem ejus [creditoris] non excludit, factam esse non dubium est. Quod si donatione [3] jure celebrata, eo quod vel ante nuptias facta est, vel in iisdem casibus in quibus etiam constante matrimonio donatio procedere potest, obligatio insecuta est: factum mariti, quem diem suum obiisse memorasti, juri tuo officere non posse certum est [4]. PP. 12. Kal. Julias, MAXIMO 2. & AQUILINO COSS. 286.

De confirmatione donationis facta in testamento.

14. Iidem AA. Octavianæ.

Ex verbis quæ in postremis judiciis [5] inseruntur, licet ad fideicommissum, vel legatum utilia sint, non tamen omnino legati vel fideicommissi persecutio datur: sed ita demum, si relinquendi studio huiusmodi verba fuerint adscripta: Unde te voluntatis [6], non juris quæstionem in preces tuas contulisse palam est. Cum igitur testamento lecto animadvertimus maritum tuum ex præcedente donatione dominium tibi reservasse, securitatique tuæ ad obtinendam proprietatem cavisse: inditorum verborum conceptio non fideicommissum relictum ostendit, sed ex Senatusconsulti [7] auctoritate liberalitatem mariti tui, cui custodiendæ etiam moriens prospexerit, quatenus firmare potuit dominium, mortis tempore tibi esse addictam. PP. 3. Non. Octob. ipsis & AA. CONSS. 290.

De venditione simulata, & de fisco creditore mariti donantis.

15. Iidem AA. Justinæ & aliis.

Si [8] non verum contractum pater vester gessit, sed sub [9] specie [10] venditionis donationem [possessionis] in matrem vestram contulit, nec ex bonis, quæ in persona patris vestri permansisse videbantur, ob [11] primipilum indemnitati fiscali [12] satisfieri potuit: licet in eadem donandi voluntate perseveraverit: ex eadem tamen possessione ad supplendam pecuniam; quæ ex bonis ab eo relictis colligi nequiverit, conferendum est. Quod si liberalitatis tenorem mutata voluntate pater tuus interrupit: [13] in hereditate ejus dominium resedisse nulli dubium est. PP. 4. Kal. Febr. TYBERIANO & DIONE CONSS. 291.

De re empta ex pecunia mariti.

16. Iidem AA. Theodoro.

Si filii tui emancipati matris hereditatem sibi acquisierunt: proba [14] apud præsidem provinciæ non donandi animo te nomine uxoris tuæ prædia comparasse, sed nominis duntaxat ejus titulo [15] [usum] per possessionem rerum a venditoribus tibi traditarum [16] dominum esse effectum, ut comprehensa filiorum tuorum injuria, proprietatis jus incolume perseveret. Nam si largiendi [17] proposito id te fecisse constiterit: pecuniæ tibi persecutio competit. PP. Id. Mart. TYBERIANO & DIONE CONSS. 291.

De paraphernis a marito consumptis.

17. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

De [18] his, quæ [19] extra dotem [in domum] illata a marito erogata commemoras: si [20] quidem te donante consumpta sunt, intelligis adversus heredes non nisi in quantum locupletior fuit, habere te actionem: Si [21] vero contra voluntatem tuam: omnia tibi restitui oportere. PP. 8. Kal. Mart. *Heracliæ*, AA. COSS. 293.

An donatio initio vel ex post facto valeat.

18. Iidem AA. & CC. Maternæ.

A Marito in uxorem donatione collata matrimonii tempore, nec [22] initio dominium transferri potest: nec post [si] divortium intercesserit [23], vel prior persona, quæ [24] liberalitatem accepit, rebus humanis fuerit exempta, vel ab eo qui donavit fuerit revocata [25], potest convalescere. Dat. 4. Kalend. Septemb. AA. CONSS. 293.

Si mater donet filio communi.

19. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

Si [26] constante matrimonio tibi mater [27] domum tradidit: hanc in tuis [28] bonis fecit. Datum Idib. Jul. *Philippopoli*, CC. CONSS. 294.

Si creditor mariti consentientis rem uxori donaverit.

20. Iidem AA. & CC. Claudiæ.

Creditor debito soluto de pignore liberato nihil ad uxorem debitoris quondam transferre potuit. Sed nec consensus ejusdem debitoris accedens per eum, [qui] creditor fuit, imaginariæ [29] factæ venditioni ad dominium transferendum prodesse quicquam potuit: cum tam ea quæ simulate aguntur, quam quæ in uxorem a marito donationis causa tempore matrimonii procedunt, propter juris civilis interdictum [30] (cum proponas uxorem superstite [31] marito rebus humanis exemptam) pro infectis habeantur. Dat. 5. Id. August. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

De uxore expendente pro marito.

21. Iidem AA. & CC. Maucaliæ.

Si propriis habitis contractibus, quam acceperas mutuam pecuniam pro marito donationis causa erogasti: cum hæc ad dignitatem [32] profuerit, nec locupletior sit factus: intelligis nullam tibi contra eum competere actionem. Dat. 3. Id. August. *Viminacii*, CC. CONSS. 294.

De servo manumissionis causa donato.

22. Iidem AA. & CC. Archinoæ.

Maritus [33] manumissionis [34] causa servum mulieri constante matrimonio donare potest. S. Kal. August. *Sirmii*, CC. CONSS. 294.

Si socrus nurui donaverit.

23. Iidem AA. & CC. Cæcilianæ.

Si te in vacuam [35] possessionem prædii socrus [36] tua titulo donationis ante matrimonium, vel post induxit: ad rescindendam donationem pœnitentia [37] nihil proficit. S. Kal. Novemb. *Brundusii*, CC. CONSS. 294.

De condemnatione mariti donatoris.

24. Imp. CONSTANT. A. Petronio Probino.

Res [38] uxoris, quæ vel successione qualibet, vel emptione, vel [etiam] largitione viri in eam ante [39] reatum jure pervenerant, damnato [40] [ac mortuo ex pœna marito, vel in servilem conditionem ex pœnæ qualitate deducto,] illibatas esse præcipio, nec alieni [41] criminis infortunio adstringi uxorem: cum paternis maternisve, ac propriis bonis frui eam integro legum statuto religiosum [42] sit: & donatio maritalis ante [43] tempus criminis ac reatus collata in uxorem, quia pudicitiæ [44] præmio cessit, observanda sit, tanquam si maritum ejus natura non pœna subduxerit. Sin autem aqua & igni ei interdictum erit, vel deportatio illata, non tamen mors ex pœna subsecuta: donationes a viro in uxorem collatæ, adhuc in pendenti [45] maneant: quia nec [46] matrimonium in hujusmodi casibus dissolvitur, ita ut si usque ad vitæ suæ tempus maritus eas non revocaverit, ex morte ejus confirmentur: fisco nostro ad easdem res nullam in posterum communionem habituro. Dat. 3. Kal. Mart. *Sardiniæ*, CRISPO 2. & CONSTANTINO 2. CONSS. 321.

In AUTHENT. de nupt. §. quod autem, col. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 8.

Sed hodie nemo bene natus a principio, ex supplicio fit servus, & ideo matrimonium non dissolvitur.

De insinuatione & confirmatione donationum.

25. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP

Donationes quas parentes [47] in liberos cujuscunque sexus in potestate sua constitutos conferunt, vel uxor in suum maritum, vel maritus in suam uxorem [48], vel alteruter eorum in aliam personam, cui constante matrimonio do-

1 Præcedens obligatio non impedit sequentem dominii translationem, obligationem impedit. 2 Res obligata alienari solet salvo jure debiti. 3 Donatio valida non præjudicat creditori anteriori, sed sequenti. 4 Cur ita? vide *l.* 2. *J. si aliena res pignori.* 5 Id est, in testamentis: hoc innuit, donatione inter vivos per maritum uxori facta & in ejus testamento confirmata, rem ejusque æstimationem non deberi, sed rem tantum ex donatione morte confirmata, ut confirmatio donationis inter virum & uxorem facta in testamento non intelligatur esse nova dispositio: sed veteris tantum corroboratio, & retrotrahatur. Ideoque si donator mihi legat, quod antea mihi donavit, id confirmationis jure capietur, non legati: ut hinc constet, verbum *Lego*, non semper facere legatum, uti nec verbum *Dono*, donationem. *l.* 15. §. 4. *ff. locati.* vide Cravettam *in repetitione rubricæ ff. de legatis.* 6 Voluntatis & juris quæstiones diversæ. 7 *l.* 32. *ff. eod.* 8 Donavit uxori maritus, ne tamen donasse videretur in instrumentum contulit se vendidisse: reapse igitur donatio fuit imaginaria venditio, quæritur an hujusmodi donatio subsistat? sic sane si res donatas ante mortem non revocavit maritus. Pone non revocasse, & cum deberet fisco ex causa primipili mortuum esse: & ad solutionem reliquum ejus patrimonium non sufficere? etiam fiscus in res ita donatas experiri potest. Quid si superstes donationem revocavit? ne quidem rei dominium alienavit, sed illud moriens heredi reliquit, *ut hic. Synops. Basil.* 19. *tit.* 5. *ex lib.* 30. *tit.* 1. *cap.* 69. 9 *l.* 20. *J. eod. l.* 32. §. 5. *ff. eod.* 10 Εἰκονικῶς πιπράσκων ἐδωρήσατο, id est, imaginarie vendens donavit. 11 Ἀπὸ πριμιπίλου. *Synops. ibid.* ubi in ora legitur ἀπὸ δημοσίου, ex causa fiscali ex primipilo. vide *J. de primipil. lib.* 12. *tit.* 63. 12 Maritus in fraudem fisci, cui est obligatus, donare uxori non potest, aut donationem venditione simulata adumbrare. 13 Id est, revocavit, revocata donatione, res donatæ revocari in hereditatem donatoris intelliguntur. 14 Præsumitur enim pro instrumento. *l.* 18. *J. de probat.* 15 Si maritus honoris gratia nomen uxoris adscribi curavit in instrumento emptionis quod fecit, ipsum fundum potest vindicare. *Salicet.* Præsumitur emptio simulata, si titulus in persona uxoris adjectus est, & traditio facta est ipsi marito. vid. *l.* 4. *l.* 5. *J. si quis alteri vel sibi.* Bald. 16 Maritus rem emptam sibi traditam ait: uxor suo nomine rem emptam adfirmat, quis potior in dominio? mulier: etiamsi maritus ex traditione sibi facta se usum duntaxat titulo ac nomine uxoris probare velit. 17 Quod vir uxoris nomine comparavit, eique tradidit, non repetit: sed pretium tantum: nam quoties titulus & traditio in persona uxoris concurrit, adquiritur uxori dominium. 18 *Synops. Basil.* 29. *tit.* 1. *ex lib.* 30. *tit.* 1. *cap.* 30. §. 4. 4. Harm. 9. §. 22. 19 Parapherna intelligit, de quibus vide *l.* 8. *l.* 11. *supr. de pact. convent. tam. l.* 9. §. 3. *ff. de jure dot.* quæ Græcis ἐξώπροικα. 20 Paraphernalia uxoris si maritus ea consentiente consumit, præsumitur donatio & repetit uxor quatenus maritus est locupletior. 21 Si maritus consumit uxoris parapherna ea invita tenetur in solidum. *l.* 8. *J. de pact. convent.* 22 Rei donatæ inter conjuges dominium non transfertur. Facit *l.* 4. *J. de don. ante nupt. l.* 22. *ff. de don. inter vir.* 23 Donatio inter virum & uxorem divortio facto tacite evanescit. 24 Res donata inter conjuges donatario præmoriente tacite fit irrita. *l.* 6. *J. eod.* 25 Donatio facta constante matrimonio potest a donatore revocari. Quid si jurata sit donatio? Roland. a Valle negat revocari posse. 1. *consil.* 77. *num.* 8. & passim *dict. consil.* 26 Donare filiæ suæ constante ejus matrimonio mater potest. *Synops. Basil.* 30. *tit.* 1. *c.* 73. *&* 4. Harmen. 11. §. 6. 27 Donatum uxori alicujus constante matrimonio ab ejus consanguineis fit uxoris non mariti. 28 Non mariti. 29 *l.* 18. *supr. eod.* 30 *l.* 15. *J. eod.* res ita habet: libero meum pignus a meo creditore, eique satisfacio. Postmodum clam adsimulo me pignus creditori vendidisse, ut deinde creditor uxori meæ pignus donet: donatur pignus meæ uxori? talis donatio in fraudem legis excogitata non valet. Nam sicut non possum donare uxori, ita nec alii rem meam donanti colludendo consentire. 31 Vide *l.* 6. *supr. eod.* 32 Dixi ad *l.* 40. *&* 42. *ff. eod.* vide Ulpian. 7. §. 1. 33 Donare servum mulieri maritus potest, ut acceptum manumittat. *Synops. Basil. ibid. c.* 75. 34 Patronatus jure non censetur locupletior donatarius factus. *l.* 7. *in fin. ff. eod. l.* 109. *ff. de legat.* 1. locupletior factus non videtur, qui libertum adquisivit. 35 *l.* 12. *supr. de donat. ante nupt.* 36 Donatio valet inter socrum & nurum. *l.* 3. §. 7. *ff. eod.* vel ita, donare socrus genero recte potest. *Synopsis Basil. ibid. cap.* 76. vel ita, socrus nurui, & nurus socrui donare non prohibetur: nec enim jus hic potestatis vertitur. 1. Harm. 11. §. 13. 37 In legitima donatione pœnitere non licet. 38 *l.* 1. *C. Theod. de bonis proscriptorum lib.* 9. *tit.* 42. 39 *l.* 2. *J. ne uxor pro marito.* 40 *l.* 13. §. 1. *ff. eod.* 41 Alieni criminis infortunio nemo adstringitur. vide *l.* 22. *J. de pœnis.* 42 Religiosum est permitti quemque suis bonis frui. *l.* 9. *supr. de Judæis & cælicol.* 43 Post contractum crimen capitale vir uxori donare non potest, ante potest; adeo ut si vir donationem ante supplicium non revocaverit, uxor donationem consequatur. adde *l.* 15. *ff. de donat. l.* 48. *in fin. ff. de jure fisci.* 44 Donatio viri in uxorem pudicitiæ præmium. 45 Deportatione donatio uxori facta ipso jure ac tacite non censetur revocata: pendet tamen jus donationis ex mariti voluntate. 46 Matrimonium non dissolvitur aquæ & ignis interdictione & deportatione. *Nov.* 22. *cap.* 8. *&* 13. *l.* 1. *J. de repud. judic. de morib.* Imo dissolvitur. *l.* 56. *ff. solut. matrim.* Solve: nuptiæ manent jure gentium: non jure Quiritum. Jus gentium in nuptiis potissimum spectatur. *l.* 14. §. 2. *ff. de ritu nupt.* & ita solvit Cujac. *Novell.* 22. 47 Donationes patris in liberos filiosfamilias convalescebant, si in ea voluntate perseverantes decessissent. Paul. 5. *sent.* 11. §. 3. sola patris morte non confirmabantur. *l.* 1. §. 1 *ff pro donato. l.* 2. *in fin. ff. pro herede.* sed si judicio patris extremo confirmatæ. *l. p n. ff. de collat. l.* 2. *C. Gregorian. familiæ ercisc.* Hodie silentio confirmantur, *ut hic.* Goth. Vide Bellapert. *hic.* & Ant. Merend. *controv. jur. lib.* 1. *cap.* 24. Ans. 48 Adi Menchacam *controvers. illustr. lib.* 1. *c.* 5. & Gilbertum Regium *lib.* 2. ἐναντιοφανῶν *c.* 18. Mod.

nare non licet, vel aliæ personæ in [eam] cui donare non poterant, ita firmas esse per silentium [1] donatoris, vel donatricis sancimus, si [2] usque ad quantitatem legitimam, vel eam excedentes, actis fuerint intimatæ [3]. Nam amplioris [4] quantitatis donationem minime intimatam, nec per silentium [5] ejus qui donavit, confirmari concedimus. Sin vero specialiter eas in suprema voluntate donator vel donatrix confirmaverit, sine ulla distinctione ratæ habebuntur: ita tamen, ut si quidem ultra lege definitam quantitatem expositæ, minime in actis insinuatæ fuerint: specialis earum confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eædem donationes confirmatæ [sunt.] Si vero vel non amplior sit donatio, vel cum amplior esset, in actis insinuata sit: tunc & silentium donatoris, vel donatricis, & specialis confirmatio ad [6] illud [7] tempus referatur quo donatio conscripta sit: sicut & alias ratihabitiones [8] negotiorum gestorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus contracta sunt. Nec in cæterum subtilem divisionem facti, vel juris [9] introduci posse. Dat. Id. Dec. DN. JUSTINIANO A. 2. CONS. 528.

De Imperatore vel Augusta.

26. Idem A. Mennæ PP.

Donationes, quas divus Imperator in [10] piissimam Reginam suam conjugem, vel illa in Serenissimum maritum contulerit, illico [11] valere sancimus, & plenissimam habere firmitatem: utpote imperialibus contractibus legis [12] vicem obtinentibus, minimeque opitulatione quadam extrinsecus egentibus. Dat. 8. Idus April. DECIO V. C. CONS. 529.

De captivitate.

27. Idem A. Joanni PP.

Si unus ex his qui matrimonio fuerant copulati, in alium donatione facta, ab [13] hostibus captus esset, & in servitutem deductus, & postea ibi [morte] peremptus: *quærebatur*, an hujusmodi liberalitas quam ante fecit, ex hoc roborari videretur, an vacillare? & iterum si donator quidem in civitate Romana constitutus decessisset, mortis autem ejus tempore is, qui donationem accepisset, in captivitate degeret, & post reversus esset, an videretur & tunc donatio rata haberi? Cum itaque in utroque casu oporteat augusto remedio causam dirimi: cum nihil [14] tam peculiare sit imperialis majestatis, quam humanitas, per quam solam Dei servatur imitatio [15], in ambobus casibus firmam esse donationem censemus. Dat. Kalend. Dec. LAMPAD. & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XVII.

DE [16] REPUDIIS [17] ET JUDICIO DE MORIBUS [18] SUBLATO.

De deportatione, & aqua, & ignis interdictione.

1. Imp. ALEXANDER A. Abutinianæ.

Matrimonium quidem deportatione [19], vel aquæ & ignis interdictione non [20] solvitur, si casus in quem maritus incidit, non mutet uxoris adfectionem. Ideoque dotis exactio [21] ipso [22] jure non competit: sed indotatam eam esse, cujus laudandum propositum est, nec ratio æquitatis, nec exempla permittunt. PP. Nonis Novembr. ALEXAND. A. 3. & DIONE CONSS. 230.

De absentia sponsi.

2. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. & VALERIAN. Cæs. Paulinæ.

Liberum est filiæ tuæ, si sponsum suum post tres [23] peregrinationis annos expectandum sibi ultra non putet, omissa spe hujus conjunctionis, matrimonium facere: ne oportunum [24] nubendi tempus amittat: cum posset nuntium [25] remittere, etiam si præsente illo consilium mutare voluisset. PP. 7. Kal. April. ÆMILIANO & BASSO CONSS. 260.

De ficto repudio in fraudem dotantis.

3. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Tullio.

Dubium non est omnia omnino quæ [26] consilio recte geruntur, jure meritoque effectu & firmitate niti. Quare si tu dotem pro muliere dedisti, & ex [27] morte ejus repetitionem stipulatus es, circumscribendi autem tui causa ficto [28] repudio matrimonium brevi [29] tempore rescissum est: res dotales quas ante nuptias obtulisti, Præses provinciæ recipere te non dubitabit. Certum est enim daturum operam Moderatorem provinciæ, ut quæ contra fas gesta sunt, fructum [30] calliditatis obtinere non possint: cum nobis hujusmodi commenta displiceant. Imaginarios [31] enim nuntios, id est, repudia nullius esse momenti, sive nuptiis fingant se renunciasse, sive sponsalibus, [etiam veteribus] juris auctoribus placuit [32]. Dat. 2. Kal. Septemb. *Tyberiade*, AA. & CC. CONSS.

De potestate matris.

4. Iidem AA. & CC. Pisoni.

Filiæ divortium in potestate matris [33] non est. Dat. 3. Kal. Jan. *Sirmii*, CC. CONSS. 293.

De potestate patris.

5. Iidem AA. & CC. Schyroni.

Dissentientis patris [34] qui initio consensit matrimonio, cum marito concordante [35] uxore filiafamilias [36], ratam non haberi voluntatem, divus Marcus pater noster, religiosissimus Imperator, constituit: nisi magna [37] & justa [38] causa interveniente hoc pater fecerit. Invitam [39] autem ad maritum redire, nulla juris præcipit constitutio. † Emancipatæ [40] vero filiæ pater divortium in arbitrio suo non habet. Dat. 5. Kalend. Septembr. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

In AUTHENT. de nupt. §. est quoque. col. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 19.

Econtra si filiifamilias distrahunt parente nolente [41], quid juris sit, exprimit nova constitutio de nuptiis, scilicet ne matrimonia distrahantur in læsionem [42] parentum, qui dotem, vel ante nuptias donationem obtulerint, aut susceperint soli, aut cum filiis: quia sicut in contrahendo matrimonio consensus parentum exigitur, ita & in dissolvendo.

De repudii libello non tradito, vel cognito marito.

6. Iidem AA. & CC. Phœbo.

Licet repudii libellus non [43] fuerit traditus, vel cognitus marito, dissolvitur matrimonium. Dat. 18. Kal. Jan. *Nicomediæ*, CC. CONSS. 293.

De uxore militis.

7. Imp. CONSTANT. A. Dalmatio.

Uxor, quæ in militiam profecto marito, post interventum annorum quatuor [44], nullum sospitatis ejus potuit habere indicium [45], atque ideo de nuptiis aliis cogitavit, nec tamen ante nupsit, quam libello Ducem super [hoc suo] voto convenit; non videtur nuptias iniisse furtivas [46], nec dotis amissionem sustinere, nec capitali [47] pœnæ esse obnoxia, quæ post tam magni temporis jugitatem non temere, nec clanculo [48], sed publice contestatione deposita nupsisse firmatur. Ideoque observandum est, ut si adulterii suspicio nulla sit, nec conjunctio furtiva detegatur, nullum periculum ab his quorum conjugio erant copulatæ, vereatur: cum, si conscientia maritalis tori furtim esset violata, disciplinæ ratio pœnam congruam flagitaret [49]. Dat. *Nesso* [50], FELICIANO & TITIANO CONSS. 337.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. quod autem a nobis. col. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 11.

Hodie quantiscunque annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas, neque responsum ab eo acceperit. † Sed si mortuum

1 Donatio in conjuges silentio donatoris confirmatur: hoc est, si eam superstes non revocavit, *ut hic*. Quid si donatio sit reciproca & mutua: Hippol. Marsilius *singul.* 50. notat id genus donationis morte confirmationem non requirere, valere denique sine traditione: idque ita notatum esse a Cyno & Castrensi in *l. si pater. 5. supr. de inoffic. testam.* 2 Vide quæ scripsi ad *l. 27. Ĵ. de donat.* 3 Insinuationem donationis inter virum & uxorem observa. 4 Nota regulam: Quid hujusmodi donatio num prorsus inutilis est? An potius ad summam quingentorum solidorum sustinenda ex *l. 34. l. 36. §. 3. Ĵ. de donat.* Salicetus negat: probat enim in hujusmodi donatione defunctum esse in re: quod videlicet insinuata non fuerit, & in persona, quod inter conjuges non valeat donatio. sed tamen Clarus 4. *sentent. 4. §. donatio. quæst. 17. vers. Sed hic.* notat Saliceti opinionem communiter reprobari contrariamque opinionem æquiorem esse. 5 Sustinentur hujusmodi donationes jure relicti potius, quam contractus, ideoque ex illis detrahitur Falcidia sicut de legatis, additur etiam id verum esse, quoties ante mortem mariti intervenit traditio vera vel ficta, vel aliquid traditionis vice: veluti constitutum & confessio recepti. alias, si sola promissio intervenit, morte non confirmatur: Clarus id ita communiter intelligi ab omnibus interpretibus notat 4. *sent. 4. §. donatio. quæst. 9. vers. Scient autem.* 6 *l. 20. ff. eod. l. 20. ff. de pign. act. l. 40. ff. de mort. causa donat.* 7 Idem Clarus *ibid.* ex communi opinione refert, hujusmodi donationem morte mariti confirmantis respectu dominii non retrotrahi ad tempus factæ donationis: sed fructuum perceptorum respectu. Idem sentit Bald. *hic.* 8 Vide *l. 7. in fin. princ. l. 1. S. ad Senatuscons. Maced. l. 16. §. 1. ff. de pign. & hypothec. l. 20. ff. de pign. action. l. 44. §. 1. ff. de usurp. & usucap.* 9 Quæ juris sunt retrotrahuntur, non quæ sunt facti. *arg. l. 7. ff. de jure codicill.* 10 Princeps constante matrimonio uxori suæ donare potest. 11 Ita ut mors Principis non expectetur, quod in cæteris non est. 12 Contractus initi cum Imperatore & Augusta vicem legis obtinent, facit *l. 7. Ĵ. de bon. quæ liberis. l. ult. in fin. Ĵ. de quadrien. præscr.* 13 *l. 32. §. 14. ff. eod.* 14 Principis nihil tam peculiare, quam humanitas. 15 Humanitatem observantes, Deum imitantur.
16 Dixi ad *l. 24. ff. 2. Cod. Theod. eod. lib. 3. tit. 16.* de formulis repudii. vide *l. 2. ff. de divort. & repud.* de justis causis divortii, vide *Novell. 117. c. 8. 9.* 17 Repudium divortium est sponsaliorum: Divortium, repudium matrimonii. Interdum tamen confunditur vox utraque *l. 8. Ĵ.* Divortium primus Romæ fecit Sp. Carvilius Ruga quod ejus uxor corporis vitio ei non pareret & apud censores juraverat se liberorum tollendorum gratia uxorem ducere, anno urbis, 523. 4. Gell. 3. ex eo tempore cautiones rei uxoriæ necessariæ visæ, ut ex Ser. Sulpitii *lib. de dotibus* refert Gellius *d. loco.* Et tamen Plutarchus *in Romanis quæstionibus* refert Domitianum primum repudia permisisse. De divortio hoc etiam addatur, Flaminicæ, hoc est, uxori Flaminis non licuisse divortium facere. Fest. *in Flaminica.* 10. Gell. 15. *ibi, Matrim. Flamin. nisi morte dirimi jus non est.* 18 Propter mores retentio ex dote fiebat. Ulp. *in fragm. tit.* 6. §. 9. mores inquam, pravos & inhonestissimos uxori. de quibus *l. 11. §. 2. Ĵ. eod.* verum hoc judicium postea sublatum. *d. §. 2. vers. Judicio*, ut & retentio ob mores. *l. un. §. 5. S. de rei uxor. act. vers. quid enim opus est inducere ob mores retentionem?* De morum judicio, adde *l. 5. ff. de pactis dotal. l. 39. & l. 47. ff. solut. matrim.* Ulp. 6. *l. 11. in fin. ff. ad l. Jul. de adult. l. 8. ff. de captiv. & postl. revers. l. 1. Cod. Theod. de dot. l. 4. Cod. Theod. de incest. nupt.* de censoribus morum apud Romanos, vide Asconium *orat. in Pisonem*; autorem ad Herennium *lib. 1.* Donatum *in Terentium*; Varronem 5. *de lingua*; & Gellium 4. *c. 20.*
19 Deportatione viri vel amissione civitatis, matrimonium non solvitur: dos tamen ex æquo potest repeti. 20 Vide quæ dixi ad *l. 24. S. de donat. inter vir.* adde *l. 5. ff. de bon. damnat. Novell. 22. c. 13. l. 13. §. 1. ff. de donat. inter vir.* 21 Actio. *Hal.*
22 Sed ex æquitate. Ĵ. Nam actio de dote constante matrimonio competit hoc casu, ut & alio. *l. 24. ff. solut. matrim.* 23 Præsens sponsus expectatur per biennium. *l. 2. S. de sponsalib.* absens per triennium, *ut hic.* 24 Opportunum nubendi tempus puellis non auferendum. 25 Sponsalibus renunciari potest. *l. 2. §. 1. ff. eod. l. 1. S. de sponsal.*
26 Effectus consilio gesti. 27 Ut *l. 59. ff. solut. matrim. Novell. 22. c. 19.*
28 Fictum repudium non impedit pactum in casum mortis collatum. 29 Res ita habet: Stipulatus sum dotem tuæ uxoris mihi reddi in casum mortis, non divortii. Matrimonium solutum est divortio non morte? deficit conditio stipulationis: postea redintegratum est matrimonium: An etiam redintegratur stipulatio? sic sane, si fictum divortium fuit, non verum. *l. 26. in fin. ff. de pactis dot.* quia nec tali divortio solvitur matrimonium, nec extinguitur stipulatio, atque ideo ex morte committitur stipulatio, perinde ac si nullum divortium intercessisset. adde Cuj. 13. *obs. 25.* 30 Calliditas fructum non meretur. 31 Imaginarii nuncii seu imaginaria repudia nullius sunt momenti. 32 Cont. 1. *lect. 7.* hoc addendum putat ex Græcis. unde si iterum conjuncti fuerint, non potest in secundis nuptiis locum habere stipulatio, quod Cujacio displicet 13. *observ. 25.* 33 *l. 20. supr. de inoff. testam.* idem in patre. *l. 5. Ĵ. eod.* 34 Vide *l. 32. §. 18. ff. de don. int. vir.* de matre dictum est lege superiore. 35 Parens bene concordans matrimonium liberorum in potestate positorum dissolvere non potest. *d. l. 20 d. §. 19. l. 18. supr. de inoff. l. 1. in fin. ff. de lib. exhib.* nisi sit magna causa. *Ĵ. eod.* 36 Ideo recte queritur filia apud Ennium in hunc modum, *apud autorem ad Heren. lib. 1. Injuria abs te afficior indigna pater. Nam si improbum esse Ctesiphontem existimaveras, Cur me huic locabas nuptiis? Sin est probus, Cur talem invitum invitam cogis linquere?* & in Plauti *Sticho*: filia ad patrem, *aut olim (nisi tibi placebat) non datum oportuit: Aut nunc, non æquum est abduci pater.* adde Cujac. *Nov. 22.* 37 Puta furoris & similium. *l. 4. l. 5. ff. eod. Nov. 22. c. 19. in fin. l. 22. §. 9. ff. soluto.* 38 Cui multum solet a judicibus tribui. *l. 1. in fin. l. 26. §. ult. ff. ex quibus causis major.* 39 Vide *l. 69. ff. de reg. jur.* 40 Contractum ab emancipato filio matrimonium pater dissolvere nullo modo potest. 41 Cujus consensus requiritur in contrahendo matrimonio, ejus consensus etiam requiritur in dissolvendo. 42 Factum filii patri non nocet. 43 Sufficit repudium mitti per nuncium, vel libellum conjugi datum, missumve ad domum ejus.
44 Vide quæ dixi de hujus loci abrogatione. *Novell. 117. cap. 11.* 45 Σύμβολον. *Nov.* 22. quidam legebant *Judicium.* 46 Furtivæ nuptiæ. 47 Furtivarum nuptiarum pœna capitalis. 48 Hinc colligere possumus, Nuptias palam fieri debere, teste populo. Apulej. 6. Nuptiæ in villa sine testibus legitimæ non possunt videri. In villa, est in secessu & secreto. *l. 8. ff. de manum. vindict.* In concubinatu idem vitium non notatur, nisi mulier sit ingenua claraque. *l. 3. ff. de concub.* adde quæ scripsi *ad Nov. Leonis* 89. Græci nuptias clandestinas κλεψιγαμίας vocant. 49 *l. un. §. 16. supr. de rei uxor act.*
50 *Naisso.*

audierit: non prius nubat, quam per se, vel per alium, eum sub quo militabat, adiens interrogavit, si pro veritate mortuus est: ut apud gesta deponatur cum jurejurando, si mortuus sit: quo subsecuto, post annum nubat. † Si vero præter hæc nupserit: tam ipsa, quam qui eam duxerit, veluti adulteri puniantur. §. Sed qui juraverit, si falso jurasse convincatur: militia nudatus, decem libras auri solvet illi, quem mortuum fuisse mentitus est: eo licentiam habente, si voluerit, suam uxorem recipere.

De modo contrahendi ac dissolvendi matrimonium. 1. De causis repudii. 4. Pœna repudiantium sine causa. 8. De pactis.

8. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hormisdæ PP.

Consensu [1] licita matrimonia posse contrahi, contracta [2] non nisi misso repudio dissolvi præcipimus: solutionem [3] etenim matrimonii difficiliorem [4] debere esse, favor [5] imperat liberorum. §. 1. *Causas* autem repudii [6] hac saluberrima lege apertius designamus. Sicut enim sine [7] justa causa dissolvi matrimonia justo limite prohibemus: ita adversa necessitate [8] pressum vel pressam, quamvis infausto [9], attamen necessario auxilio cupimus liberari. §. 2. Si qua [10] igitur maritum suum adulterum [11], aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum invenerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris ædibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem, aut plagiarium, vel ad contemptum [sui] domusve suæ ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus (quod maxime etiam castas [12] exasperat) cœtum ineuntem, si suæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio simili modo insidiantem, si se verberibus [13] (quæ ingenuis aliena sunt) afficientem probaverit, tunc repudii auxilio uti necessario ei permittimus libertatem & causas dissidii legibus comprobare.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. causas. col. 8. tit. ult. alias §. quia vero quædam in f. Novell. 117. cap. 9. al. cap. 13.

Sed novo jure vir, qui sine causa hoc fecerit, ex alia substantia sua etiam constante matrimonio tantum dabit uxori, quantum tertia pars facit antenuptialis largitatis: sed matrimonium ob id non solvitur.

§. 3. Vir [14] quoque pari fine claudetur, nec licebit ei sine causis apertius designatis propriam repudiare jugalem [15]: Nec ullo modo expellat nisi [16] adulteram, vel veneficam, aut homicidam, aut plagiariam, aut sepulchrorum dissolutricem, aut ex sacris ædibus aliquid subtrahentem, aut latronum fautricem, aut extraneorum virorum, se ignorante vel nolente, convivia appetentem; aut ipso invito sine justa & probabili causa foris scilicet pernoctantem, vel circensibus, vel theatralibus ludis, vel [arenarum] spectaculis [in ipsis] locis, in quibus hæc adsolent celebrari, se prohibente, gaudentem, vel sibi veneno, vel gladio, aut alio simili modo insidiatricem, vel contra nostrum imperium aliquid machinantibus consciam, seu falsitatis se crimini immiscentem invenerit, aut manus audaces sibi probaverit ingerentem: tunc enim necessario ei discedendi permittimus facultatem, & causas dissidii legibus comprobare. §. 4. Hæc nisi vir & mulier observaverint, ultrice providentissimæ legis pœna [17] plectentur. Nam mulier si contempta lege repudium mittendum esse tentaverit, suam dotem, & ante nuptias donationem amittat, nec [18] intra quinquennium nubendi habeat denuo potestatem: æquum est enim eam interim carere connubio, quo se monstravit indignam. Quod si præter hæc nupserit, erit ipsa quidem infamis: *connubium* vero illud nolumus nuncupari. Insuper etiam arguendi hoc ipsum volenti concedimus libertatem. Si vero causam probaverit intentatam: tunc eam & dotem recuperare, & ante nuptias donationem lucro habere, aut legibus vindicare censemus, & nubendi post [19] annum [ei] (ne [20] quis de prole dubitet) permittimus facultatem. §. 5. Virum, etiamsi mulierem interdicta arguerit [21] attentantem; tam dotem, quam ante nuptias donationem sibi habere seu vindicare, uxoremque (si velit) statim [22] ducere, hac justa definitione sancimus. Sin autem aliter uxori suæ renunciare voluerit, dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat. §. 6. Servis [23] etiam seu ancillis puberibus, si crimen adulterii [24], vel majestatis [25] ingeritur, tam viri, quam mulieris, ad examinandam causam repudii, quo veritas aut facilius eruatur, aut liquidius detegatur, si tamen alia documenta defecerint, quæstionibus subdendis. Super plagis etiam (ut dictum [26] est) illatis ab alterutro commovendis, easdem probationes (quoniam non facile, quæ [27] domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus observari.

§. 7. Si vero filio vel filiis, [filia] vel filiabus extantibus repudium missum est, omne, quicquid ex nuptiis lucratum est, filio seu filiis, filiæ seu filiabus post mortem accipientis servari [28]: id est, si pater temere repudium miserit, donationem ante nuptias a matre servari: si mater, dotem ipsam eidem [vel eisdem] filio seu filiæ patre moriente dimitti censemus: patri videlicet vel matri in scribendis filiis heredibus, [si] unum seu unam vel omnes scribere, vel uni ex his donare velit, electione [29] servata: nec ullam alienandi seu supponendi memoratas res permittimus facultatem. Sed si aliquid ex iisdem rebus defuerit, ab heredibus seu earum detentatoribus (si tamen non ipsos heredes scripserit, aut scripti filii non [30] adierint) resarciri præcipimus: ut etiam hoc modo inconsulti animi a repudio mittendo detrimento retrahantur. §. 8. Pactiones [31] sane, si quæ adversus præsentia scita nostræ majestatis fuerint attentatæ, tanquam legibus contrarias nullam habere volumus firmitatem. Dat. 5. Id. Januar. PROTOGENE & ASTERIO CONSS. 449.

De communi consensu.

9. Imp. ANASTASIUS A. Theodoro PP.

Si constante matrimonio, communi [32] consensu tam viri quam mulieris, repudium sit missum, quo nulla causa continetur, quæ consultissimæ constitutioni divæ memoriæ Theodosii & Valentiniani inserta est: licebit mulieri non quinquennium expectare, sed post [33] annum ad secundas nuptias convolare. Dat. 15. Kal. Martii, ANASTASIO A. 2. CONS. 497.

In AUTHENT. ut lic. mat. & aviæ. §. quia vero ex consensu. coll. 8. tit. ult. Novell. 117. cap. 10.

Quod hodie non [34] licet, nisi castitatis concupiscentia hoc fiat: tam dote quam ante nuptias donatione filiis conservatis: Quæ si alias postea nuptias contrahere: vel luxuriose vivere inveniantur, liberis tradendæ sunt earum facultates, delinquentibus earum proprietatem amittentibus: Filiis autem non extantibus fisco applicantur. Et qui talia deliquerint, legitimis subjiciantur pœnis.

De impotentia coëundi.

10. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

In causis jamdudum specialiter definitis ex quibus recte mittuntur repudia, illam addimus, ut, si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos [35] annos continuos computandos coire [36] minime propter naturalem [37] imbecillitatem valeat, possit mulier vel ejus parentes sine [38] periculo dotis amittendæ repudium marito mittere: ita tamen, ut ante nuptias donatio eidem marito servetur. Dat. 3. Id. Dec. DN. JUSTINIANO A. 2. CONS. 528.

In AUTHENT. de nupt. §. per occasionem. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 6.

Sed hodie non biennium solum, sed triennium enumerari volumus ex ipso tempore copulationis computandum.

De matrimonio sine dote constituto, & judicio de moribus sublato.

11. Idem A. HERMOGENI Magistro officiorum.

Jubemus, ut quicunque mulierem cum voluntate parentum: aut si parentes non habuerit, sua voluntate maritali affectione in matrimonium acceperit: etiam [39] si dotalia instrumenta non intercesserint, nec [40] dos data fuerit: tanquam si [cum] instrumentis dotalibus tale matrimonium processisset, firmum conjugium eorum habeatur: non [41] enim dotibus, sed affectu [42] matrimonia contrahuntur. §. 1. Si quis autem eam, quam [43] sine dote uxorem acceperat, a conjugio suo repellere voluerit: non aliter ei hoc facere liceat, nisi talis culpa intercesserit, quæ nostris legibus condemnatur. Si vero sine culpa [eam] rejecerit, vel ipse talem culpam contra innocentem mulierem commiserit: compellatur ei quartam [44] partem propriæ substantiæ pro rata portione persolvere: ut si quidem quadringentarum librarum auri, vel amplius vir substantiam habeat, centum [45] libras auri mulieri præstet, & nihil amplius, etsi quantamcunque substantiam possideat. Si vero minus quadringentis libris auri pura substantia ejus fuerit, tunc quar-

1 Vide *l. 30. ff. de reg. jur.* 2 *Novell. 117. cap. 10.* & simplici consensu. *Novell. 140.* adde *l. 35. ff. de reg. juris.* 3 Plus est igitur repudio dissolvi matrimonium, quam consensu. 4 Nuptias facile dissolvi non permittit favor liberorum.
5 Liberis multum favetur. 6 De repudii causis adde *Novell. 22. c. 15. Novell. 117. c. 8. & 9. Syn. Basil. 29. tit. 2. c. 1. & 4.* Harmen. 12. §. 13. *& seq.* Zonar. & Balsamo *in cap. 5. apost.* Goth. Jure Canonico non dissolvitur matrimonium quoad vinculum, sed tantum quoad thorum & mensam ne quidem propter adulterium, adeoque verum divortium non est. *cap. 1. extr. de divort.* Ans. 7 Matrimonia dissolvi sine legitima causa non possunt.
8 Interest matrimonium dissolvi, si id necessitas exigat. 9 Divortii infaustum auxilium. 10 Quibus de causis maritus possit repudiari, dixi ad *Nov. 22. cap. 15. §. 1. Nov. 117. c. 9.* 11 Plures hic causæ divortii enumerantur, quam in *l. 1. C. Theod. eod.* ubi uxori licet repudium mittere marito homicidæ, medicamentario, (hoc est, venefico) & sepulchrorum dissolutori: sic ut si præter superiores causas repudium mittat, usque ad acuculam in domo mariti deponere debeat, & in insulam deportari. 12 Nihil est quod æque uxorem exasperet, quam viri impudicitia. 13 Eam ob causam hodie matrimonium non dissolvitur. *Novell. 117. cap. 14.* Quæ merito in uxorem sint permissa, vide apud Romanum *sing. 4.* 14 De causis repudii viro permissi, dixi ad *Novell. 22. cap. 15. §. 2. Novell. 117. c. 8.* 15 Id est, uxorem. 16 Pauciores quoque causas in viro enumerat *l. 1. C. Th. eod.* causas nimirum repudii in viro hasce esse, ut vel mœcham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiet. 17 Pœna injusti repudii. Non mittitur repudium nisi justis de causis: alioquin injusti repudii actio est. *Novell. 117. cap. 13. l. 38. ff. solut. matrim. l. 8. in fin. ff. de captivis & postlim.* 18 Gravior interdum pœna constituitur uxori ἀποστασίου, sive repudium mittenti: Nam in perpetuam monasterii captivitatem conjicitur. *Novell. 117. cap. 13. in pr.* & omnia sua deponit in domo mariti, usque ad aciculam capitis, id est, acum crinalem. *l. 1. l. 2. C. Theod. de repudiis.* 19 *l. 9. Ĵ. eod.* 20 Si mulier intra annum luctus nubit, de prole dubitatur. *l. 11. §. 1. ff. de his, qui notant.* Eam ob causam inducitur illi luctus annuus: quin & propter reverentiam & memoriam mariti, quandoquidem etiamsi intra annum peperit, annum luctus, peragere debet, nisi hoc a Principe impetraverit. *l. 10. ff. de his, qui notant. infam.* id quod prægnanti nunquam concedit Princeps. Tacit. 1. Dion. 48. 58. Plutarch. *in Anton.* E contrario remittitur luctus si maritus luctu indignus fuerit. *d. §. 1.* adde Cujac. 6. *observ. 32. ubi de luctu mulierum, & festinantis nuptiis tractat. & ad Novell. 22. & ad c. 20. de præscriptionib.* Quid si divortio, aut bona gratia matrimonium sit solutum? vide *l. 10. in fin. Ĵ. eod.* 21 Maritus secundam uxorem statim ducere potest, quocunque divortio solutum sit matrimonium. 22 *l. 11. in fin. ff. ad leg. Jul. de adulteriis.* 23 Servis & ancillis creditur adversus dominos certis criminibus. *l. 32. Ĵ. ad leg. Jul. de adulteriis. l. 1. Ĵ. de quæstion.* vide quæ dixi ad *Nov. Leon. 49.*
24 *d. l. 32. d. l. 1.* 25 *d. l. 1.* 26 Vide *§. 2. S. eod.* 27 *Domestici* testes interdum admittuntur: interdum, id est, in *domesticis* factis. dixi ad *Novell. 90. c. 1.* adde *l. 3. Ĵ. de naufragiis. lib. 11. tit. 5. l. 6. Ĵ. qui militare. lib. 12. tit. 34.* 28 *l. 11. §. 1. vers. filiis autem. Ĵ. eod. l. 9. in fin. S. de secund. nupt.* 29 Azo & Hugolinus existimant hanc electionem denegari ex *Novell. 2. c. 1.* hoc est, ut lucrum nuptiale quod adquirit per matrimonium morte, vel quasi morte (puta monachismi professione, vel servitute) dissolutum possit superstes conjux in quem voluerit liberorum conferre: sed si inter vivos divortium citra causas superiores acciderit: idque Cujac. probat. *Nov. 2. c. 1. & Nov. 22. c. 25.*
30 Alias si adiisset, factum patris non posset reprobare. *l. cum a matre. 14. supr. de rei vindic.*
31 *l. 1. in fin. supr. de rei uxor. act.* 32 Id abrogatur. *Nov. 117. cap. 10.* reducitur postea *Novell. 140.* 33 Quid si mulier ante annum luctus peperit, potestne statim nubere? Cujac. 1. ad *Novell. 22. & c. 20. de præscriptionibus. & 6. obs. 37.* putat posse quoties matrimonium dissolvitur inter vivos, puta mutuo consensu, servitute, electione solitariæ vitæ: aliud fore, si morte matrimonium sit dissolutum. 34 Imo licet *Novell. Justin. 140.*
35 Hodie tres. *Novell. 22. cap. 6. Auth. prox. Ĵ.* 36 Dixi ad *Novell. 22. cap. 6. Novell. 117. cap. 11.* adde *l. 60. §. 1. l. 61. l. 62. ff. de donat. inter vir.* 37 Non ergo propter accidentalem. *cap. 1. extr. de frig. & malef.* Idem etiam marito propter sterilitatem fœminæ. *l. 60. §. 1. de donat. int. vir. & uxor.* Olim tamen in Ecclesia Romana propterea divortio non erat locus, sed si quis cum uxore congredi non poterat, suo, vel uxoris vitio, eam tamen tanquam sororem retinere debebat. *Can. requisisti. 33. quæst. 1.* quo respicit *Cap. 4. Consultationi. extr. de frig. & malefic. & ibi* Cujac. *Ans.* 38 Causam observa ex qua mulier repudium mittit sine dotis amissione. 39 Dotalia instrumenta ad nuptiarum substantiam nihil pertinent. *l. 20. vers. quare. supr. de donat. ante nuptias.* dixi ad *l. 9. l. 13. l. 22. supr. de nupt.* vide tamen *Novell. 74. cap. 4. Novell. 117. cap. 3. & 4.* 40 Matrimonium sine dote esse potest. vide *l. ult. S. ad SC. Velleian.* adde *Nov. 22. cap. 18.* 41 Affectu, non dotibus matrimonia contrahuntur. 42 *Nov. 74. cap. 4.* vide *l. 30. ff. de reg. juris.*
43 Ob nullam acceptam dotem uxor a marito repudiari non potest. *Novell. 22. cap. 18.* Quid si promissam dotem maritus non accepit? dixi *S. ad l. ult. supr. ad SC. Velleian.* Quid si inopem uxorem maritus expulit, & locupletem postea factam recipere velit. vide quæ scripsi ad *l. 2. Ĵ. ne fidejuss. dot.* 44 Qui sola affectione indotatam uxorem accepit discordiæque causam dedit, præstet conjugi quartam partem bonorum suorum: ita tamen ut non excedat ea pars centum libras auri. vide *Novell. 22. cap. 18.* Idem quadrans debetur conjugi superstiti egenæ, vel egene morte soluto matrimonio, sive extent liberi, sive non extent. *Nov. 53. c. 6. Nov. 74. c. 5.* 45 Dotis maximæ modus, centum auri libræ, *ut hic. Nov. 22. cap. 18. vers. Si quid.* qui fuit olim decies centenorum millium nummum. *l. 6. in fin. ff. de usur.* Martialis 2. *epigr. 65. Centena decies quæ tibi dedit dotis.* Juvenal. *Satyra 10. circa fin. Et ritu decies*